

LIMES
PLUS

ČASOPIS ZA DRUŠTVENE I HUMANISTIČKE NAUKE

**NACIONALIZACIJA
KONFISKACIJA
RESTITUCIJA**

HESPERIA*edu*

Naučna redakcija:

*Ivo GOLDSTEIN, Erick GORDI,
Egidio IVETIC, Dušan JANJIĆ,
Predrag MATVEJEVIĆ, Anelka
MIHAJLOV, Aleksandar MIRKOVIĆ,
Vuk OGNJANOVIĆ, Darko
TANASKOVIĆ, Predrag SIMIĆ,
Christine SINAPI, Aleksandra
STUPAR, Josip VRANDEČIĆ*

**Projekat NACIONALIZACIJA,
KONFISKACIJA, RESTITUCIJA
pomogli: Ministarstvo prosvete,
nauke i tehnološkog razvoja i Grad
Beograd, Sekretarijat za finansije**

Izdavač

HESPERIA^{edu}

Beograd, Francuska 14
E-mail: h.edu@eunet.rs
www.limesplus.rs; www.hedu.biz
www.komunikacija.org

Za izdavača

Zorica STABLOVIĆ BULAJIĆ

Tematski broj objavljen u saradnji
sa: *NBI Istraživačkim centrom za
društvene nauke i umetnost i
Naučnim društvom za istoriju
zdravstvene kulture*

Odgovorni urednik
Nikola SAMARDŽIĆ

Izvršna redakcija:
*Haris DAJČ, Aleksa DMITROVIĆ
Zorica STABLOVIĆ BULAJIĆ,
Maja VASILJEVIĆ (sekretar),
Alenka ZDEŠAR ČIRILOVIĆ*

Tehnički urednik
Predrag Knežević

Lektorka

Sonja Mićunović

Prodaja i pretplata
h.edu@eunet.rs; +381 11 72 46 023

Štampa
Instant system, Beograd

AUTORI:

Vesna S. ALEKSIĆ – Institut ekonomskih nauka,
Beograd

Herbert BLOCK – World Jewish Restitution
Organization, American Jewish Joint
Distribution Committee

Ivan ČEREŠNJEŠ – World Jewish Restitution
Organization, Hebrew University, Jerusalem

Haris DAJČ – Univerzitet u Beogradu, Filozofski
fakultet

Nachliel DISON, World Jewish Restitution Organization

Wesley A. FISHER – Conference on Jewish Material
Claims Against Germany and World Jewish
Restitution Organization

Evan HOCHBERG – Conference on Jewish Material
Claims Against Germany and World Jewish
Restitution Organization

Hannah M. LESSING – National Fund of the Republic
of Austria for Victims of National Socialism

Stevan LILIĆ – Univerzitet u Beogradu, Pravni fakultet
Slobodanka POPOVIĆ – advokat

Ognjen RADONJIĆ – Univerzitet u Beogradu,
Filozofski fakultet

Mirjana ROTER BLAGOJEVIĆ – Univerzitet u
Beogradu, Arhitektonski fakultet

Nikola SAMARDŽIĆ – Univerzitet u Beogradu,
Filozofski fakultet

Nikola ŠUICA – Univerzitet umetnosti u Beogradu,
Fakultet likovnih umetnosti

Photini TOMAI-CONSTANTOPOULOU – Hellenic
Ministry of Foreign Affairs, Athens

Maja VASILJEVIĆ – Univerzitet u Beogradu, Filozofski
fakultet

Miodrag ZEC – Univerzitet u Beogradu, Filozofski
fakultet

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд
32

LIMES plus : časopis za društvene i humanističke nauke /
odgovorni urednik Nikola Samardžić. - 2004, br. 1- . - Beograd :
Hesperia edu, 2004- (Beograd : Instant system). - 24 cm

Tri puta godišnje
ISSN 1820-0869 = Limes plus
COBISS.SR-ID 114047756

Deo I – Novi idejni i moralni KONSENZUS

- 7 Nikola SAMARDŽIĆ: Nacionalizacija, konfiskacija i restitucija: Istorijska, pravna i politička pitanja
- 25 Strahinja SEKULIĆ: Od restitucije koristi za građane ali i za državu

INTERVJU

Deo II – Vladavina prava i TRANZICIJA

- 31 Ognjen RADONJIĆ i Miodrag ZEC: Chasing Its Own Tail for Seven Decades: The Serbian Quest for Self-Reformation
- 45 Mirjana ROTER BLAGOJEVIĆ: The Impact of the Restitution on the Preservation of Cultural and Architectural Heritage and the Urban Development of Modern Belgrade
- 57 Wesley A. FISHER: Restitution of Art, Judaica, and Other Cultural Property Plundered in Serbia During World War II
- 67 Photini TOMAI-CONSTANTOPOULOU: Property of Jewish Greeks in Context of the Holocaust: Legal Status, German Occupation and Post War, Restitution and Memory
- 77 Hannah M. LESSING: Belated Justice – Experiences with Restitution in Austria
- 87 Herbert BLOCK, Nachliel DISON, Wesley A. FISHER, Evan HOCHBERG and Ivan ČEREŠNJEŠ: Restitution in Serbia, February 2014

Deo III – Rekapitulacija sećanja: POSLEDICE i obeštećenja

- 109 Vesna S. ALEKSIĆ: Sudbina jevrejskog kapitala tokom nemačke okupacije Srbije 1941–1944
- 123 Nikola ŠUICA: Preuzeta i izmenjena zdanja jevrejskog vlasništva u Beogradu
- 139 Haris DAIČ i Maja VASILJEVIĆ: „Kretanje” nepokretne imovine beogradskih Jevreja kao posledica Holokausta
- 155 Stevan LILIĆ i Slobodanka POPOVIĆ: Posledice nepriznavanja svojstva korisnika oduzete imovine i/ili obeštećenja
- 161 World Jewish Restitution Organization: Position Paper on Restitution in Former Yugoslavia
- 173 Uputstvo za autore
- 175 Notes for Contributors

LIMES
PLUS

ČASOPIS ZA DRUŠTVENE I HUMANISTIČKE NAUKE

**NACIONALIZACIJA
KONFISKACIJA
RESTITUCIJA**

Deo I

**Novi idejni i moralni
KONSENZUS**

INTERVJU

OD RESTITUCIJE KORISTI ZA GRAĐANE ALI I ZA DRŽAVU

Strahinja Sekulić, direktor Agencije za restituciju Republike Srbije:

LIMES+ Zakon o restituciji RS donet je tek 2011. Zašto je Srbija toliko kasnila za ostalim bivšim komunističkim državama Istočne Evrope? Koji su politički činioci ometali donošenje i sprovođenje ovakvog zakona?

Srbija je donela ovaj zakon tek 2011. iz dva razloga. Kada su sve ostale bivše komunističke države donosile Zakon o restituciji, na prostoru bivše Jugoslavije besneo je rat, Srbiji su uvedene sankcije i, konačno, tadašnja vlast izbegavala da započne bilo koji reformski proces, a restitucija je ključni takav proces. Drugi razlog vezan je za period posle 2000, kad je usledila haotična privatizacija. Interese kupaca u često kriminalnim privatizacijama štitili su sami državni organi koji su privatizaciju sproveli. Veliki broj predmeta prodaje bila je upravo nacionalizovana imovina.

Sprovođenje zakona i danas pokušavaju da opstruiraju pojedinci i interesne grupe koji su nezakonitim raspolaganjem nacionalizovane imovine stekli veliku imovinsku korist. Nije tajna da se, na primer, poslovni prostor u većim gradovima u Srbiji dodeljivao uz velike iznose kojima su zakupci morali da podmire upravljače poslovnog prostora. Vraćanjem prostora starim vlasnicima te korumpirane strukture ostaju bez značajnog prihoda te, samim tim, pokušavaju na sve načine da opstruiraju sprovođenje postupka restitucije.

LIMES+ Zakon je predvideo osnivanje posebne Agencije za restituciju kojom upravljate. Zašto je restitucija poverena posebnoj agenciji, a ne sudu?

U uporednom pravu svih zemalja koje su sprovođile postupak restitucije uvek su osnivani posebni organi i organizacije čiji je jedini zadatak bio da sprovedu postupak restitucije. To je i efikasnije i ekonomičnije rešenje, posebno imajući u vidu sporost sudova prilikom donošenja odluka.

LIMES+ Da li je Zakon o restituciji nastao kao posledica političkog kompromisa?

Svaki zakon, pa i ovaj, donosi se kao posledice političkog kompromisa. Bitno je, svakako podvući ono što već svi znamo, da je kod donošenja ovog zakona bio presudan uticaj Evropske unije.

LIMES+ Da li Zakon predviđa rešenja koje će zadovoljiti oštećene i njihove naslednike, a istovremeno neće oštetiti poreske obveznike i finansije Republike Srbije?

Jedan od zadataka samog zakona i Agencije za restituciju jeste da u postupku restitucije vodi računa o ravnoteži između legitimnih prava građana i realnih ekonomskih mogućnosti Srbije. Ne može se ostvariti puna nadoknada za oduzetu imovinu jer bi to Republiku Srbiju koštalo najmanje 36 milijardi evra. Zakonska su rešenja takva, što uzgred nije specifično samo za Srbiju, da se izvrši delimična kompenzacija u skladu sa ekonomskim kapacitetima zemlje.

LIMES+ Da li bi se Zakon u nekim pojedinostima mogao popraviti? Interesuju nas i Vaše profesionalno mišljenje, i iskustvo koje ste, s novim znanjima, stekli u ovoj materiji i svakodnevnim aktivnostima.

Agencija za Restituciju je od samog početka primene zakona analizirala sve eventualne nedostatke i propuste zakona. Predložili smo u kom pravcu smatramo da bi trebalo da ide izmena zakona u cilju što efikasnijeg sprovođenja postupka. Najveće probleme imamo sa vraćanjem poljoprivrednog zemljišta te se i najveći deo našeg predloga promena odnosi na promene onih zakonskih odredbi koje ga se tiče. Najveći problemi vezani su za zemljišta koje je komasirano, što uzrokuje problem identifikacije imovine koja treba da se vrati.

LIMES+ Da li je potrebno donošenje posebnog zakona koji će tretirati imovinu koja je oduzeta kao posledica Holokausta?

Zakonom o restituciji Republika Srbija se obavezala da će doneti poseban zakon kojim će biti regulisan povraćaj imovine koja je ostala bez naslednika kao posledica Holokausta spovođenog u Srbiji. Ono što bi trebalo svi da znamo jeste činjenica da je pre II Svetskog rata na teritoriji Srbije živelo 34.000 Jevreja a da ih je tokom rata, i to u periodu od samo godinu dana, ubijeno 31 hiljada. Aktivnosti na donošenju zakona su počele tek u martu ove godine iako Agencija na tome

insistira od samog svog osnivanja. Ovih dana očekujemo da će biti osnovana nova radna grupa koja bi trebalo da u što hitnijem roku predloži donošenje ovog zakona. Nadam se da će Republika Srbija ovu svoju obavezu konačno ispuniti.

LIMES+ Kakav je bio stav Zakonodavca, a kakav je Vaš lični stav, u odnosu na prava stranaca i njihovih naslednika?

Zakon o restituciji Republike Srbije najtolerantnije tretira učešće stranaca u procesu restitucije od svih zakona koji se bave restitucijom donetih u Evropi. Zakon ne poznaje diskriminaciju po osnovu stranog državljanstva i jedini uslov kog postavlja je uslov reciprociteta. Drugim rečima, da građani Republike Srbije imaju iste zakonske uslove u datim zemljama kao i državljani tih zemalja kod nas. Agencija je već vratila značajnu imovinu građanima drugih država (Amerike, Austrije, Nemačke, Izraela itd.) i oštećenici su bili jako zadovoljni tretmanom koji su imali u Agenciji.

LIMES+ Da li nailazite na opstrukciju primene zakona u radu Agencije i kakve su one prirode?

Opstrukcije postoje po raznim osnovama iz razloga koji sam ranije naveo, ali za sada uspevamo da se izborimo. Dve su osnovne grupe uzroka opstrukcije postupka. U jednu spadaju ekonomski interesi grupa koje kontrolišu državnu imovinu, dok su u drugoj neefikasnost državnih organa od kojih zavisi rad Agencije.

LIMES+ Kakav je Vaš lični stav, kakva je Vaša procena, da li će se uspeh restitucije odraziti na ukupne ekonomske performanse Srbije, konkretno, da li će uticati na rast cene nekretnina, zemljišta i industrije, da li će uticati na pad cene izdavanja poslovnog prostora u velikim gradovima, i da li će doprineti unapređenju vladavine prava?

Jedna od posledice restitucije je demonopolizacija tržišta nekretnina koja za cilj uvek ima pad cena i tržišno regulisanje zakupa i prodaje. Naša zemlja ima veliki problem sa neregulisanim imovinsko-pravnim odnosima što uzrokuje veliku prepreku za kasnije investiranje u Republiku Srbiju. Naime, nijedan ozbiljni investitor neće investirati svoj novac ne znajući, pritom, od koga treba i šta treba da kupi. Raščišćavanjem imovinsko-pravnih odnosa konkurentnost Republike Srbije biće značajno uvećana. Dakle, od restitucije neće imati koristi samo građani koji će vratiti svoju imovinu nego i svi ostali, privreda i država.

LIMES+ Kako ocenjujete rad stalne konferencije Nacionalizacija, konfiskacija i restitucija, u kojoj učestvuje i Vaša Agencija?

Agencija je imala jednu od ključnih uloga prilikom organizovanja i zasnivanja konferencije. Premda je na samom početku svoga rada, veoma sam zadovoljan što je konferencija uspela da privuče značajni broj uglednih domaćih i stranih gostiju koji su otvorili brojna značajna pitanja. Uprkos tome, nakon svog završetka, konferencija nije imala zadovoljavajući odjek u javnosti. U tom delu, konferencija nije ostvarila svoj cilj.

Razgovor vodila Jelena Todorović